

ELŻBIETA KOZIOŁKIEWICZ

STATUS: DOSTĘPNA

O strategiach wydawania klasyki w krajach anglosaskich

Najciekawsze zjawiska dotyczące wydawania klasyki w świecie anglosaskim – z których część jest, jak sądzę, charakterystyczna głównie dla tego kręgu kulturowego – można opisać za pomocą sygnalizowanego w tytule pojęcia dostępności literatury. Spośród trzech wyróżnionych na potrzeby niniejszego szkicu odmian dostępności za podstawową uznałam dostępność tekstu; gdyby nie fakt, że coraz częściej interesujące nas utwory najłatwiej zdobyć w wersji elektronicznej, można by ją nazwać także dostępnością fizyczną czy materialną. Drugi typ to dostępność poznawcza, której wypracowaniu służą wszelkie zabiegi ułatwiające odbiór dzieł, najczęściej dawnych. Jej ilustrację stanowią tu będą rozwiązania stosowane przez autorów komentarzy do edycji popularnonaukowych wydawnictw takich jak Penguin czy Oxford University Press. Ostatni rodzaj dostępności trafniej określa słowo „przystępność”, lub może nawet „oswajanie”, i jest to zjawisko przeciwstawne do działań mających na celu wprowadzenie czytelnika w realia epoki i kulturowe konteksty utworu. W tej części omawiam kilka strategii znoszenia dystansu między współczesną publicznością literacką a słynnym dziełem. W podsumowaniu proponuję odpowiedź na pytanie, jak zaprezentowane sposoby wydawania klasyki wpływają – obok innych czynników – na jej dzisiejszy status.

Niezbędnym punktem wyjścia rozważań o dostępności tekstu są inicjatywy, które nie kojarzą się ściśle z „wydawaniem”. Jednak elektroniczne wersje utworów zamieszczane na portalu Project Gutenberg odnotowuje się w bazie WorldCat obok innych, tradycyjnych i cyfrowych edycji. Ta internetowa biblioteka gromadzi zasoby z domeny publicznej, głównie, choć nie tylko, anglojęzyczne, zapewnia dostęp do klasyki głównego nurtu, licznych dzieł mniej znanych pisarzy i rozmaitych gatunków piśmiennictwa. Jej zawartość tworzą sami użytkownicy, dlatego zbiorom brakuje systematyczności – czasem archiwizowana jest np. tylko część dorobku autora. Poszczególne pliki różnią się standardem opracowania – nie zawsze podano informację o podstawie tekstu, ale dzięki zespołom korektorów-ochotników jakość samych tekstów jest dobra. Wszystkie zasoby są darmowe, można je pobierać w wielu formatach lub czytać bezpośrednio w przeglądarce.

Project Gutenberg to najbardziej znany portal oferujący literaturę dawną w wersji cyfrowej, ale istnieje wiele podobnych stron; niektóre z nich związane są z uniwersytetami, niejako potwierdzającymi rangę zbiorów autorytetem instytucji. Przykładem może być biblioteka uniwersytetu w Adelaide: integralną część zasobów stanowi obszerna kolekcja e-booków (<https://ebooks.adelaide.edu.au/>), zawierająca m.in. liczne osiemnasto- i dziewiętnastowieczne brytyjskie utwory, wśród nich pozycje nieobecne w Project Gutenberg.

Natomiast dzięki portalowi Internet Archive każdy użytkownik sieci może przeglądać skany dawnych wydań książek, docierając w ten sposób do konkretnej edycji dzieła lub do mało znanych tekstów, które nie zostały wznowione bądź są trudno dostępne. Największa część zbiorów obejmujących 6 milionów pozycji pochodzi z amerykańskich i kanadyjskich bibliotek¹.

Rosnąca popularność darmowych lub bardzo tanich e-booków zmieniła zwłaszcza sytuację wydawców oferujących popularne edycje klasyki głównego nurtu. Chodzi tu o zapoczątkowane głównie w latach 90. XX w. serie, takie jak *Penguin Popular Classics*, *Wordsworth Classics*, *Collins Classics* czy *Dover Thrift Editions*. Wydania te odznaczały się i reklamowały przede wszystkim niską ceną: książki *Wordsworth Classics* kosztowały pierwotnie funta², *Penguin Popular Classics* – przeważnie 2 funty, *Dover Thrift Editions* (czyli oszczędne wydania) – w większości między 2,50 a 4,50 dolara. Zawierały najczęściej sam tekst dzieła, ewentualnie bardzo krótką, encyklopedyczną, nieautorską notę wstępną, czasem nieliczne przypisy o charakterze komentarza językowego. Standard wydania był zdecydowanie ekonomiczny: miękka okładka, papier niewysokiej jakości. Edycje te miały jeden cel: dostarczyć czytelnikowi treść utworu, jednak w obliczu coraz groźniejszej konkurencji ze strony e-booków wydawcy zaczęli wprowadzać zmiany.

Penguin w 2007 roku postanowił odświeżyć okładki *Popular Classics*, które od początku istnienia serii ozdabiano reprodukcjami dawnych obrazów. Według relacji Jonathana Gibbisa, blogera i publicysty „The Independent”, pierwsza propozycja jednego z projektantów bardzo podobała się zarządowi firmy – dopóki nie zaczęto się obawiać, że klienci będą kupować chętniej klasyków popularnych niż „właściwych” – tzn. odpowiednio droższą, opatrzoną komentarzem serię *Penguin Classics*. Grafika poproszono, by nieco popsuł oryginalny pomysł i przez kolejnych kilka lat seria wyróżniała się jaskrawymi, żółtawozielonymi okładkami³. Jednak w 2013 roku wydawnictwo zrezygnowało z dalszego druku *Popular Classics*, ponownie jako argument podając konieczność utrzymania i wzmocnienia pozycji głównej, popularnonaukowej serii⁴.

¹ Zob. <https://archive.org/details/texts>.

² Zob. <http://www.wordsworth-editions.co.uk/company>.

³ J. Gibbs, *Friday Book Design Blog: Penguin Popular Classics*, <http://blogs.independent.co.uk/2013/02/22/friday-book-design-blog-penguin-popular-classics> (22.02.2013).

⁴ J. Farrington, *Penguin Drops Popular Classics*, 14.06.2013, <http://www.thebookseller.com/news/penguin-drops-popular-classics>.

Wydaje się, że z popularnych papierowych edycji klasyki powoli wycofuje się HarperCollins – na brytyjskiej stronie wydawnictwa czytelnikowi proponuje się przede wszystkim elektroniczne wersje książek, a przy wyborze tradycyjnego formatu pojawia się informacja, że produkt jest niedostępny i można go kupić tylko we współpracujących z wydawnictwem sklepach.

Dover publikuje jednocześnie papierowe i elektroniczne wersje *Thrift Editions* oraz opiera się na nowym sposobie dystrybucji, zachęcając do korzystnego finansowo, łączonego zakupu książki i e-booka⁵. Druga propozycja wydawnictwa jest skierowana do uczniów: w zapoczątkowanej w 2009 roku serii Dover Thrift Study Editions wydano z opracowaniem utwory, które najczęściej znajdują się na liście lektur. Rozwiązanie to służy zwiększeniu dostępności poznawczej tekstu, ale w tym przypadku będzie raczej niesatysfakcjonujące dla szerszej, nieszkolnej publiczności, gdyż tekst jest streszczany, a nie komentowany.

Seria *Wordsworth Classics* już około 2000 roku zaczęła ewoluować w stronę edycji popularnonaukowych: do nowych wydań dodawano wstęp autorstwa historyka literatury i komentarze. Redaktor serii deklaruje, że celem było opatrzenie tekstu „wprowadzeniem wolnym od naukowego żargonu” i przypisami, które pomagają w zrozumieniu utworu, ale nie starają się go interpretować. Radzi także czytelnikowi, by zaczął od lektury dzieła i dopiero po jej zakończeniu zapoznał się ze wstępem⁶. W nowej odsłonie seria łączy dostępność ekonomiczną (1,99 funta za wydanie papierowe i 1,49 funta za e-book) z dbałością o przybliżenie szerokiemu gronu publiczności podstawowych informacji o dziele i autorze oraz wskazanie możliwości interpretacyjnych. Ponadto estetyka wydania wizualnie sytuuje *Wordsworth Classics* w sferze nie tyle popularnych edycji klasyki, ile tanich wydań drugorzędnej literatury popularnej⁷.

Elektroniczne wydania literatury dawnej zmniejszyły zapotrzebowanie na pozbawione komentarza papierowe edycje klasyki głównego nurtu i pozbawione komentarza wznowienia klasyki mniej znanej. W tej sytuacji wydawcy zwiększają konkurencyjność swoich propozycji na dwa sposoby. W pierwszej kolejności opatrują tekst (znany bądź niezbyt popularny) wstępami, objaśnieniami i dodatkami – budując

---

⁵ Szerzej o tym zabiegu dystrybucyjnym pisze Joy Hawley: *Ghost in the Machine: Does Print+Ebook Bundling Have a Future?*, <http://publishingperspectives.com/2013/08/ghost-in-the-machine-does-printebook-bundling-have-a-future> (26.08.2013).

⁶ „We commissioned teachers and specialists to write wide ranging, jargon-free introductions and to provide notes that would assist the understanding of our readers rather than interpret the stories for them. [...] because the pleasures of reading are inseparable from the surprises, [...] we strongly advise you to enjoy this book before turning to the Introduction” (K. Carabine, *General Introduction*, zob. dowolne wydanie z komentarzem w serii *Wordsworth Classics*).

⁷ Okładki wszystkich pozycji wydanych w serii zobaczyć można pod adresem <http://www.wordsworth-editions.co.uk/collection/classics>. Trudno określić, czy kiczowaty charakter wielu z nich to celowy zabieg czy efekt uboczny dążenia do redukcji kosztów. W pierwszym przypadku decyzję wydawcy można by rozpatrywać w kontekście strategii graficznego uprzystępniania klasyki, o których piszę nieco dalej.

niematerialną wartość wydania, które może być zarówno drukowane, jak i rozpowszechniane w formie elektronicznej⁸. Drugim rozwiązaniem jest inwestycja w estetyczne walory fizycznej książki, najczęściej słynnej dziewiętnastowiecznej brytyjskiej powieści. Simon Winder, pomysłodawca nowej serii wydawnictwa Penguin (*Penguin English Library*⁹), przekonuje do idei zmysłowej relacji z książką, pytając retorycznie: „Jaki układ zawierasz z autorami takimi jak Eliot czy Defoe, gdy ściągasz ich książki z sieci?”¹⁰.

Współczesna seria *Penguin Classics*, poświęcona obecnie literaturze anglosaskiej i światowej, wyewoluowała z zapoczątkowanej w 1946 roku serii nowych przekładów dzieł antycznych i nowożytnych: niemieckich, francuskich i innych. E. V. Rieu, tłumacz pierwszego tomu (*Odysei*) i zarazem redaktor serii, definiował jej cel jako „przedstawienie szerokiej publiczności przystępnych w lekturze (*readable*) i atrakcyjnych wersji książek wielkich pisarzy, napisanych współczesną angielszczyzną i pozbawionych niepotrzebnych utrudnień i erudycji, archaicznego posmaku i obcego idiomu”¹¹. Wydania popularnonaukowe, opatrzone komentarzem i ułatwiające odbiorcom zrozumienie dzieła, funkcjonują – na poziomie realizacji – odmiennie: elementy „erudycyjne” są właśnie dodawane. W szerszym planie służą one jednak tym samym założeniom – zniwelowaniu wrażenia obcości języka i realiów. Istnieje podobieństwo między gestem tłumacza i gestem badacza przygotowującego opracowanie utworu – w różnym zakresie dodają oni swój własny głos do wypowiedzi pisarza.

Na podstawie relacji między tekstem dzieła a dodanymi do niego objaśnieniami i sugestiami interpretacyjnymi wyodrębniam dwa modele komentarza. Pierwszy z nich to model dwugłosowy, oparty przede wszystkim na wstępie i przypisach autorstwa jednego, czasem dwóch specjalistów¹². Stosuje się go m.in. w seriach *Penguin Classics* i *Oxford World's Classics*. Ponieważ każdy z tomów opracowuje inna osoba, kształt wprowadzeń i przypisów nie jest identyczny, można jednak wskazać pewne stałe cechy i elementy. Komentarz eksponuje raczej tekst niż pisarza, informacje biograficzne pojawiają się głównie wówczas, gdy wiążą się istotnie z treścią dzieła. We

⁸ Judith Luna, redaktorka w Oxford University Press, następująco ujmuje konieczność wprowadzania tego rodzaju zmian: „Where we have to differentiate ourselves is what we can add to the books – introductions from academics, notes, and appendices” (cyt. za: J. Farrington, *op. cit.*).

⁹ Zdjęcia wybranych okładek dostępne na stronie serii na Facebooku: <https://www.facebook.com/PenguinEnglishLibrary> oraz portalu Pinterest.com: <http://www.pinterest.com/PenguinLibrary/the-books/> (główna strona serii – <http://penguinenglishlibrary.com/> – w czasie pracy nad niniejszym szkicem [listopad-grudzień 2014] nie działała).

¹⁰ Cyt. za: A. Akbar, *A Whole New Chapter for the Penguin English Library*, <http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/books/features/a-whole-new-chapter-for-the-penguin-english-library-7814475.html> (4.06.2012).

¹¹ Informacje i cyt. za: <http://www.penguinclassics.co.uk/about/>.

¹² Nawet w rzadziej spotykanych przypadkach większej liczby współautorów pracujących osobno nad przygotowaniem tekstu, przypisów i wstępu określenie „dwugłosowy” nie wydaje się nietrafione. W takiej sytuacji bowiem badacze z reguły nie przedstawiają opozycyjnych propozycji – wkład każdej z osób stanowi część spójnej, uwspólnionej wizji utworu.

wstępie omówiona zostaje metoda twórcza i miejsce danego tytułu w całym dorobku autora, ale sam życiorys prezentuje się najczęściej tylko w formie kalendarium. Dużo uwagi poświęca się kontekstowi kulturowemu, gatunkom i zjawiskom literackim mogącym wpływać na dzieło, ale także sytuacji historycznej i rzeczywistości społecznej, np. nieczytelnym dla współczesnego odbiorcy oznakom miejsca bohaterów w hierarchii społecznej. Penguin ostrzega czytelników, że wprowadzenie zdradza szczegóły akcji, i rzeczywiście – odwołania do fabuły są liczne i niezbędne, gdyż wiele uwag badaczy ma charakter bezpośredniej interpretacji pojęć, wydarzeń i postaci. Autorzy niektórych opracowań wychodzą poza standardowe objaśnienia językowe i rzeczowe i wprowadzają przypisy o charakterze interpretacyjnym¹³. Aneksy pojawiają się stosunkowo rzadko, a ich postać zależy od decyzji komentatorów: nie zawsze są to fragmenty z materiałów źródłowych, ale np. uzupełnienia dotyczące kwestii nieujętych we wstępie¹⁴.

Aneksy stanowią natomiast podstawę drugiego typu komentarza, który określam jako model wielogłosowy. W tej wersji wprowadzenie nie odgrywa głównej roli, może być nawet zupełnie nieobecne, jak w większości pozycji z serii *Norton Critical Editions*. Kanadyjskie wydawnictwo Broadview Press wykorzystuje formułę wstępu, ale tutaj ten element, choć zawiera spostrzeżenia interpretacyjne, służy głównie wskazaniu motywów i problemów, które zostały zilustrowane za pomocą dodatków. Zadaniem autora opracowania są przygotowanie przypisów i dobór tekstów, które stworzą ramę interpretacyjną dzieła. Naturalnie, odczytanie badacza wywiera wpływ na odbiorców także w tym wariantcie – wszystkie budujące kontekst głosy są świadectwem określonej perspektywy. Mniej jest tu jednak bezpośrednich sugestii interpretacyjnych, czytelnik może zestawiać aneksy z treścią utworu i samodzielnie wyciągać wnioski. W edycjach Nortona dostrzegam też tendencję do przedstawiania biografii pisarza poprzez jego własne relacje – korespondencję i zapisy pamiętnikarskie¹⁵. Aneksy Broadview Editions obejmują źródła dawne, obrazujące realia, takie jak publicystyka, traktaty dydaktyczne i moralizatorskie, rozprawy filozoficzne, dokumenty i dzienniki oraz teksty literackie związane z dziełem, jego pierwsze recenzje, listy będące zapisem okoliczności powstania¹⁶. Norton oprócz materiałów historycznych zamieszcza współczesne artykuły i eseje krytyczne, które są w kolejnych wydaniach uzupełniane o wypowiedzi bardziej aktualne, np. omówienia ekranizacji powieści. Model wielogłosowy umożliwia odbiorcy mniej zapośredniczony ogląd wycinków oryginalnej przestrzeni funkcjonowania utworu i zastępuje pojedynczą, centralną wypowiedź badacza (lub zespołu badaczy) zbiorem wybranych tekstów różnych autorów.

¹³ Zob. np. E. Gaskell, *North and South*, ed. P. Ingham, Penguin, 1996.

¹⁴ Zob. np. aneksy w: J. Austen, *Pride and Prejudice*, tekst J. Kinsley, oprac. F. Stafford, V. Jones, Oxford 2004.

¹⁵ Zob. np. Ch. Brontë, *Jane Eyre*, ed. R. J. Dunn, New York 2000.

¹⁶ Spisy treści uwzględniające zawartość aneksów (w wersji skróconej wskazano obszary tematyczne, w wersji pełnej także fragmenty wybrane do ich zilustrowania) są dostępne na stronie <https://www.broadviewpress.com/>, przy opisie poszczególnych tytułów.

Okazuje się jednak, że wypracowywana dzięki tym sposobom dostępność poznawcza niekoniecznie zachęca do lektury tzw. szeroką publiczność. Obszerne komentarze profesorów anglistyki mogą budzić poczucie, że klasyka jest przedmiotem studiów, a nie źródłem przyjemności i że jej czytanie wymaga szczególnego przygotowania. Wydawcy starają się więc pozbawić słynne dzieła onieśmielającej otoczki, uczynić je nie tyle dostępnymi, ile przystępnymi. W wybranych pozycjach z serii *Modern Library Classics* zamieszczono wstępy pióra nie historyków literatury, ale współczesnych pisarzy, których twórczość może kojarzyć się z danym dziełem – *The Legend of Sleepy Hollow* Irvinga przedstawia odbiorcom Alice Hoffman, autorka powieści zawierających wątki nadnaturalne, opowiadania Edgara Allana Poeo i *Tajemnicę Edwina Drooda* Dickensa – Matthew Pearl, autor *Cienia Poeo* i *Zagadki Dickensa*. Do książek tych dołączane są również propozycje tematów do rozmowy dla klubów czytelniczych (*reading groups*)¹⁷; w takiej perspektywie lektura to aktywność zarazem intelektualna i towarzyska. Omawiana seria to także dobry przykład zabiegu stosowanego przez większe grono wydawców, czyli modernizacji oprawy wizualnej¹⁸. Projektanci rezygnują z przewidywalnych okładek wykorzystujących obrazy z epoki lub grafiki nawiązujące do ich stylu na rzecz rozwiązań, które nie sytuują utworu jednoznacznie w przeszłości.

Wyprowadzenie literatury dawnej z galerii dziewiętnastowiecznego malarstwa jest gestem zauważalnym, ale nie radykalnym. Za taki możemy natomiast uznać dwie inne zasady doboru okładek, oparte na strategii mimikry i kontrastu. Zastosowanie tej pierwszej zaciera związki utworu z tradycją i przenosi go lub nawet *porywa* w nowy kontekst, najczęściej w przestrzeń współczesnej kultury masowej¹⁹. Mimikra może polegać na nawiązaniu do całej konwencji, np. *chick-lit*, lub do pojedynczego pierwowzoru²⁰, a największe szanse na taką wizualną reinterpretację mają fabuły oparte na wątku romansowym. Kontrastowe zestawienie to z kolei podstawa niedawno

---

¹⁷ Przykładowe pytania zamieszczone w *Emmie Jane Austen* (wstęp A. Walton Litz, New York 2001): „Czy ostatecznie uważasz Emmę za sympatyczną postać? Czy można uznać, że kierują nią dobre intencje, nieco tylko wypaczone pragnieniem ingerowania w życie innych, czy też cechuje ją bezmyślność i niewrażliwość na los osób, na które wywiera wpływ?” (cyt. za: <http://www.randomhouse.com/book/6386/emma-by-jane-austen/9780375757426/#reader'sguide>).

¹⁸ Oprócz *Modern Library Classics* (<http://www.modernlibrary.com/library/classics/>) zob. np. okładki serii *Vintage Classics* (obejmującej utwory dawne i współczesne): <http://www.randomhouse.com.au/collections/vintage-classics.aspx> czy serii *Penguin Classics Graphic Deluxe Editions*: <http://www.penguin.com/static/pages/classics/deluxe.php>. Na temat okoliczności powstania serii *Modern Library Classics*, pomyślanej jako alternatywa dla „odpychających i akademickich” edycji, zob. J. Rickett, *Classic Battle of the Giants in Store as Publishers Vie for Literary Greats*, 7.12.2006, <http://www.theguardian.com/uk/2006/dec/07/books.booksnews>.

¹⁹ Zob. artykuł poświęcony kontrowersjom wokół wydania powieści Austen w estetyce kojarzonej z tzw. *chick-lit*: J. Rickett, *Jane Austen Dives Between the Chick-lit Covers*, 14.01.2006, <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/1507778/Jane-Austen-dives-between-the-chick-lit-covers.html>.

²⁰ Zob. inspirowane oprawą graficzną cyklu *Zmierzch* S. Meyer wydania *Romea i Julii* (<http://www.harpercollins.com/9780061965494/romeo-and-juliet>), *Rozważnej i romantycznej* (<http://www.harpercollins.com/9780061965494/romeo-and-juliet>).

zapoczątkowanej serii *Pulp! The Classics*, której twórcy grają z wysokim statusem kulturowym literatury klasycznej, wydając ją w estetyce inspirowanej tanimi edycjami prozy sensacyjnej, tzw. *pulp fiction*²¹. Należy jednak podkreślić, że treść wychodzi z tych wszystkich przebieganiek nietknięta.

Odmiernym zjawiskiem są natomiast próby przystosowania klasycznego tekstu do możliwości czytelnika niedoświadczonego językowo lub językowo i literacko – tzn. cudzoziemca bądź dziecka. W obu wariantach utwór zostaje opowiedziany na nowo (*retold*) za pomocą podobnych metod upraszczania leksyki i składni oraz streszczania fabuły. Jego pozycję w kanonie podkreśla się, a nie maskuje – właśnie ona sprawia, że znajomość dzieła wydaje się pożądana zarówno w przypadku osób poznających język i kulturę narodu, jak i kilkuletnich rodzimych odbiorców. Wiele tytułów przeznaczonych dla cudzoziemców, w tym klasykę literacką, wydają Penguin i Oxford University Press. Klasyczne utwory są dostępne nawet dla osób o niższych kompetencjach językowych, dla trzeciego z siedmiu poziomów zaawansowania (odpowiada on poziomowi A2/B1) w serii *Oxford Bookworms Library* opracowano m.in. kilka sztuk Szekspira. Książki dla dzieci są natomiast z reguły klasyfikowane według wieku projektowanego odbiorcy, a duży wybór oferuje specjalizujące się w literaturze dziecięcej wydawnictwo Usborne²².

Gest opowiedzenia na nowo można również zaobserwować w innych przedsięwzięciach literackich, adresowanych do czytelników doskonale znających oryginalne dzieła, z którymi, z racji wygasłych praw autorskich, można dziś robić właściwie wszystko. Dla uczczenia dwusetnej rocznicy ukazania się powieści Jane Austen wydawnictwo HarperCollins zaprosiło sześciu współczesnych autorów do napisania nowych wersji jej utworów, osadzonych w dzisiejszych realiach. Jak dotąd ukazały się trzy, a co szczególnie interesujące z perspektywy strategii wydawania klasyki, publikacji każdej z nich towarzyszyła nowa edycja pierwowzoru, opatrzona wstępem autora uwspółcześnionej wersji²³.

Zabiegi służące znoszeniu dystansu między klasyką a szeroką publicznością łączą się z pozostałymi zjawiskami przyczyniającymi się do uobecniania literatury dawnej we współczesnej kulturze. Ekranizacje powieści i dramatów wpływają na oprawę graficzną nowych „przystępnych” wydań, ilustrowanych kadrami z filmu. Edycje te nie tylko promują adaptację, ale także utrwalają identyfikację tekstu z określonym ujęciem wizualnym, a co za tym idzie – z interpretacją zaproponowaną przez reżysera, scenarzystę, scenografa i aktorów. Można by sądzić, że częste i mające pewną

---

www.harpercollins.com/9780062015631/sense-and-sensibility) i *Wichrowych Wzgórz* (<http://www.harpercollins.com/9780062023308/wuthering-heights-complete-text-with-extras>).

²¹ Podobizny okładek dostępne pod adresem <http://pulpthe classics.com/>.

²² Zob. serie *Classics Retold*: <http://www.usborne.com/catalogue/subject/1~CS~CSCR/classics-retold.aspx> oraz *Young Reading Series 2*: <http://www.usborne.com/catalogue/subcategory/young-reading-series-page-2.aspx?cat=1&area=YR&subcat=YRS2> (tu np. *Hamlet* dla grupy wiekowej 5+ <http://www.usborne.com/catalogue/book/1~YR~YRS2~3615/hamlet.aspx>).

²³ Strona projektu: <http://theaustenproject.com/>.

tradycję²⁴ opowiadanie na nowo klasycznych historii jednocześnie upowszechnia je i osłabia pozycję oryginalnych wersji, które zostają zrównane z adaptacjami, parafrazami czy intertekstualnymi zabawami. Kolejne przeróbki nie zajmują jednak miejsca pierwowzorów, a stale do nich odsyłają: *Duma i uprzedzenie i zombi*²⁵, zdecydowanie radykalna wariacja na temat powieści Austen, zawiera 85% tekstu napisanego przez samą autorkę²⁶; reżyser i scenarzysta ekranizacji tej parodii deklaruje natomiast, że zaczął pracę od „ponownego wprowadzenia [do pierwszego scenariusza przygotowanego przez inną osobę] wszystkiego, co nadawało rytm *Dumie i uprzedzeniu*”²⁷. Klasyka jest więc zarazem plastyczna i uparcie obecna w swojej oryginalnej postaci, także za sprawą powszechnie dostępnych tekstów dzieł.

---

²⁴ Współczesne uproszczone wersje wielkich dzieł możemy sytuować w jednej linii z wydanym w 1807 roku tomem *Tales from Shakespeare* autorstwa Charlesa i Mary Lambów, których celem było przystosowanie tragedii i komedii Szekspira dla dzieci. Opowiadanie na nowo, *retelling*, jest więc zjawiskiem dobrze zakorzenionym w kulturze anglosaskiej.

²⁵ Dziękuję Pani Profesor Iwonie Węgrzyn za pomysł wprowadzenia do artykułu wątku tej przeróbki.

²⁶ C. Kellogg, *'Pride and Prejudice and Zombies' by Seth Grahame-Smith*, <http://www.latimes.com/entertainment/la-et-zombies4-2009apr04-story.html> (4.04.2009).

²⁷ Cyt. za: L. Bahr, *Get an Exclusive First Look at 'Pride and Prejudice and Zombies'*, <http://insidemovies.ew.com/2014/10/30/pride-prejudice-zombies-first-look/> (30.10.2014).